

BURSA’DA BULUNAN GELENEKSEL AHŞAP YAPILARIN ÇATI VE CEPHE DETAYLARININ İNCELENMESİ

Aysegül Saydamer¹
M. Bilal Bağbancı²

Konu Başlık No: 8 Tarihi Yapılarda Çatı ve Cepheler

TÜRKÇE ÖZET

Bildiri kapsamında, Bursa’da bulunan geleneksel ahşap yapıların çatı ve cephe özellikleri, kullanılan malzemeler, yapım teknikleri ve taşıyıcı sistemleri incelenmiş ve bu yapıların farklı ilçe ve köylerde farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Durumun anlaşılabilmesi için değişik ilçe ve köylerdeki konutların çeşitli özellikleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Sonuç olarak bu konutlarda kullanılan ahşap ve dolgu malzemelerinin değişken olmasına rağmen taşıyıcı sistem kurguları, dış cephe görünüşleri ve çatı sistemlerinin birbirine benzer olduğu, konutların zemin katlarının genellikle yığma taş duvarlardan oluştuğu, üst katların ise arası dolgulu ahşap karkas duvarlarla çevrili olduğu görülmüştür.

ANAHTAR KELİMELER

Geleneksel Ahşap Yapılar, Taşıyıcı Sistem, Kerpiç

ABSTRACT

In the scope of the study, the traditional timber structures of Bursa is analyzed in point of roof and facade features, material properties, construction techniques and construction systems and try to find if these structures have any differences in different towns and villages. In order to understand the situation, the houses which are in various districts and villages various properties were investigated in comparison. As a result, it is observed that although the variables in used timber and fillers in these houses, their construction systems, exterior views and roof systems are similar. In addition to that the ground floors of these houses are usually consists of stone masonry walls around them and their upper floors are wrapped with inter packed timber frame walls.

KEYWORDS

Traditional Timber Structures, Construction System, Adobe

¹ Arş.Gör.Ayşegül SAYDAMER Uludağ Üniv. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Görükle Kampüsü, Bursa.
Tel: 0 224 234 82 62 - 0 533 778 89 21, Faks: 0 224 294 21 28, mimayseguls@gmail.com

² Doç.Dr.M.Bilal BAĞBANCİ Uludağ Üniv. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü, Görükle Kampüsü,
Bursa Tel: 0 224 294 21 47 - 0 545 477 72 21, Faks: 0 224 294 21 28, bilalbagbanci@yahoo.com

1. Giriş

Bursa Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk başkenti olma özelliğine sahiptir. Bu nedenle Bursa'da Erken Osmanlı Dönemi yapıları mevcut olup bir kısmı hala ayakta; bir kısmı ise deprem, savaş, olumsuz hava koşulları, terk edilme, yangın vb. nedenlerden ötürü büyük hasar görmüş ve yıkılmıştır.

Yapılan araştırmalar ve incelemeler sonucunda ahşap yapıların tasarımlarında farklı geçme tekniklerinin ve duvar kuşaklama sistemlerinin kullanılması, payanda kullanımı, dikme başlığı kullanımı, bileşimlerde metal kullanımı, kerpiç kullanımı vb. akılcı sistemler sayesinde günümüze kadar varlığını sürdüren dayanıklı ve çevreyle uyumlu yapılar oldukları sonucuna varılmıştır. Periyodik bakımları düzenli olarak yapılmış, korunmasına özen gösterilmiş ahşap yapıların depreme karşı dayanımlarının, insan ve çevreyle uyumlarının en üst düzeyde olduğu görülmüştür.

2. Bursa'da Bulunan Geleneksel Ahşap Yapılar

Geniş bir arazi üzerinde kurulmuş olan Bursa'da konutlar genellikle bahçelidir. Bunun dışında, bahçesi bulunmayıp, parselin tamamına oturtulmuş olan konutlar da bulunmaktadır.

Geleneksel konutlar, yapıldığı dönemin sosyo-kültürel ve ekonomik yapının, teknolojik olanakların yansıması olarak şekillenmiştir. Mahremiyet duygusuyla, zemin katlar, dışarıya kapalı, günlük yaşamın geçtiği iç avluya dönük olarak, birinci katlar sokakla bütünleşecek şekilde biçimlendirilmiştir. Yapılarda insan ölçülerine dayalı kullanım ve fonksiyondan gelen bir ölçü, oran sistemi kullanılmıştır [2].

Bursa'da geleneksel konutlar ahşap karkas sistemle 2 veya 3 katlı olarak inşa edilmiş, duvarlarda tuğla veya kerpiç dolgu kullanılmıştır. Cephe düzenine bakıldığında pencere doğramaları genellikle giyotin tipinde yapılmış, bazı konutlarda ise çift kanatlı doğrama uygulanmıştır. Oda pencereleri yaklaşık 1/2 oranında ve dikdörtgen formunda yapılmıştır.

Çıkma yapılan duvarda, oda genişliğine göre genellikle iki veya üç, yanlarda ise birer pencere açılmış, böylece aydınlık ve ferah mekânlar oluşturulmuştur. Çıkmalar genellikle cepheye paralel olarak dikdörtgen şeklinde yapılmıştır. Bunların dışında verev ve özellikle dar cepheli parsellerde, üçgen çıkma yapılmıştır (Resim 1,2). Bazı yapılarda ise iki çıkma arasında eğrisel şekilli balkon inşa edilmiştir. Çıkmalar, zemin kat duvarına dayatılan eli böğründe veya furuşlarla desteklenmiştir.

Konutlarda saçaklar ortalama 50cm. uzatılmış, duvar ile saçak birleşiminde yapılaraya göre iki farklı detay uygulanmıştır. Yapıların çoğunda, saçak altının ahşap kaplanıp, duvar birleşiminde de değişik ahşap profillerin uygulanmış, bazılarında ise duvardan saçığa geçişte bağdadi çıtaları üzerine sıva yapılarak oluşturulmuştur. Konutların cephelerinde ise genellikle kireç katkılı veya çamur harç ile sıva yapılmıştır.

Resim 1. Cumalıkızık konutlarında üçgen çıkma Resim 2. Cumalıkızık konutlarında paralel çıkma [2]

3. Mimari, Taşıyıcı Sistem ve Malzeme Özelliklerinin İncelenmesi

Bursa'da başta Cumalıkızık köyü olmak üzere birçok ilçe ve köyde geleneksel ahşap konutlara rastlanılmaktadır. Bu konutlarda kullanılan ahşap ve dolgu malzemeleri değişken olmakta beraber taşıyıcı sistem kurguları birbirine benzerdir.

3.1. Plan Özellikleri

Cumalıkızık'da özel hayatı korumak amacıyla konutların zemin kat ve avlularının çevresi 3m yüksekliğinde ahşap hatıllı moloz taş ile çevrilmiştir. Bu nedenle dış mekândan konutların içerisini görmek mümkün değildir. Tipik olarak iki değişik plan türü uygulanmıştır. Birinci plan türünde konutların avluları ahşap hatıllı moloz taş duvarla çevrilmiştir. Konutun girişi taşlığa açılmaktadır. Taşlık alanının çevresinde mutfak, depo, tuvalet ve ahır bulunmaktadır. Üst katın zeminiyle desteklenen ahşap sütunlar da bu plan tipinde görülmektedir. İkinci plan türünde konutun çevresinde avlu mevcut değildir. Dış mekândan konuta direk taşlık kısmından girilmektedir. Üst katlar caddeye doğru çıkma yapmaktadır. Odalar sofa denilen ortak mekâna açılmaktadır. Isıtmanın kolay yapılabilmesi için zemin kat yüksekliği alçak tutulmuştur. Diğer kat yükseklikleri zemin kata göre fazladır [3].

Trilye'ye bakıldığında konutlar genellikle tüm Anadolu'da rastlanan Geleneksel Türk Evi özelliğinde inşa edilmiştir. Trilye'de konutlar bitişik nizam konut sırası içerisinde ya da parsellerde yer alır. Avlulu konutlara nadiren rastlanmakla birlikte bu konutlara sokaktan çift kanatlı kapı ile girilir (Resim 4). Genellikle 2 ya da 3 katlı olan konutların bazılarında bodrum kata rastlanmaktadır. Trilye konutlarında, plan dışı yansımaz. Parseller düzgün değildir. Bu nedenle genellikle cephelerde simetri endişesi yoktur. Konutların üst katları yaşam katı, zemin kat ise servis katı olarak düzenlenmiştir. Zemin katta taşlık, ocaklı mutfak ve zeytin mahzeni yer alır. Trilye konutlarında da odalar geleneksel Türk konutunda olduğu gibi genellikle sofaya açılır. Ancak sofa bir geçit alanı niteliğindedir [1]. Görükle'deki konutlar dış sofalı veya orta sofalı plan tipindedir. Binaların zemin katları bahçe ile ilişkilidir. Islak mekânlar zemin katlarda; odunluk, ahır gibi servis mekânları ise bahçede bulunmaktadır. Konutların inşa edildikleri dönemde Görükle'de ipek böceği yetiştirildiğinden dolayı sofalar ve odalar büyüktür. Zemin katta tütün kurutulan odalar bulunmaktadır [6].

Resim 3. Cumalıkızık avlulu konut Resim 4. Trilye avlusuz konut Resim 5. Görükle ahşap konut [10]

3.2. Geleneksel Yapım Teknikleri ve Taşıyıcı Sistem Özellikleri

Cumalıkızık konut yapımında genellikle yöresel malzeme kullanılmıştır. Çoğunlukla iki veya üç katlı olan bu konutların zemin katları ahşap hatıllı moloz taş duvar, üst katları ise kerpiç dolgulu ahşap iskelet sistem ile oluşturulmuştur. Yöresel ve dayanıklı bir malzeme olmasından dolayı ahşap taşıyıcı sistemde genellikle kestane ağacı kullanılmıştır. Duvar örümlerinde çitaların arasına kerpiç ve çamur sıva uygulanmıştır. Bu tür yapım sistemine Türkiye'de 'Hımış' denilmektedir. Bu yapım sisteminde ahşap iskelet ve tuğla, kerpiç ve taş duvarlar uygulanmıştır [3]. Bu konutlarda çift tabanlı ahşap karkas sistemi uygulanmıştır (Resim 6). Zemin katlar ahşap hatıllı moloz taş duvar olarak inşa edilmiştir. Taş duvarlar arasında ahşap hatıllar bulunmaktadır. Bu hatıllar tüm kat duvarları boyunca devam etmektedir. Zemin kat taş duvarlarının üzerinde ahşap taban kirişi bulunmaktadır. Bu taban üzerindeki ahşap dikmeler üst kat duvarlarını oluşturmaktadır [9].

Trilye evlerinin büyük bölümünde zemin katlar yığma tekniği ile taş malzeme kullanılarak yapılmıştır. Yöredeki Müslüman Türk halkın konutlarında kullanılan taşlar hemen hiç işlenmeden duvar örgüsüne katılmıştır. Bu konutlardaki taş duvar örgüsü ahşap hatıllarla desteklenmiştir. Trilye konutlarının bir

kısımında yapının dış duvarlarının tamamı yığma tekniği ile taş malzemeden yapılmıştır. Bu tip konutlar çıkmasızdır. Üst katlarda bölücü duvarlar ahşap taşıyıcıların üzeri bağdadi kaplanarak yapılır. Tamamı ahşap karkas konutlara da rastlanmaktadır. İskeletin yapımında kullanılan ahşaplar yerine göre düzgün kare ya da dikdörtgen kesitlidir. Kat kirişlerinin çıkma mesafesi kadar dışa taşınılarak taşıyıcı bir kirişe oturtulması ile oluşturulan çıkmalar payandalarla desteklenmiştir [1].

Görükle evlerinde duvarlar ahşap karkas arası dolgu tekniğinde inşa edilmiştir. Ahşap elemanlar geçmeli olup mihlar yardımıyla birleştirilmiştir (Resim 10, 11) Mübadele sonrası göçmenlerin yaptıkları binalarda zemin katlar ahşap hatıllı moloz taş duvar, birinci katlar tuğla dolgulu ahşap karkas duvardır. Zemin katın taş yığma, birinci katın taş dolgulu olduğu örnekler de görülmektedir. Çıkmalar dikdörtgen ve üçgen formda düzenlenmiş, döşeme kirişleri uzatılarak yapılmış ve payandalar yardımıyla desteklenmiştir [6].

Mudanya'da yapıların çoğunluğunun ahşap karkas sistemli yapılar olduğu görülmektedir. Bundan daha az oranda görülen kâgir yapılar ise tuğla ve taş malzeme ve her iki malzemenin bir arada kullanıldığı yapılardır [5].

Gölyazı'da yapılan araştırmalar, eski köy konutlarının pek çoğunun yapımında antik çağdan kalma taşlar kullanıldığını kanıtlamıştır. Bu konutların zemin katları ahşap hatıllı moloz taş duvar, üst katları ise kerpiç dolgulu ahşap iskelet sistem ile oluşturulmuştur.

Misi köyü geleneksel sivil mimari örneklerin çoğunluğu zemin katları taş, üst katları ise çok pencereli ahşap karkas sistemde inşa edilmiştir [7].

Resim 6. Cumalıkızık çift tabanlı ahşap konut Resim 7. Gölyazı ahşap konut [10] Resim 8. Trilye ahşap konut

Resim 9. Cumalıkızık ahşap konut Resim 10. Mih çivileri Resim 11. Ahşap geçme [2]

3.3. Cephe Özellikleri

3.3.1. Cephe Elemanları

Cumalıkızık konutlarının zemin katları ahşap hatıllı moloz taş duvardır. Bu duvarlar genellikle yakın çevredeki dere yataklarından elde edilen taşlar ile oluşturulmuştur. Taş duvarların arasında zemine paralel olarak 80–100 cm aralıklarla üst kata kadar tekrarlanan ahşap hatıllar bulunmaktadır. Cumalıkızık konutlarında üst katlarda ahşap iskelet arasında kerpiç dolgu malzemesi görülmektedir. Cumalıkızık'daki bazı konut örneklerinde duvarların bağdadi tekniği kullanılarak oluşturulduğu da görülmüştür. Cumalıkızık geleneksel ahşap zemin kat duvarları sıvasız bırakılmıştır. Bu konutların üst kat duvarlarında toprak, saman ve kireçten oluşan geleneksel sıva kullanılmıştır. Bağdadi tekniği ile oluşturulmuş duvarlarda ise kırıktı kireç harcı veya kırıktı kireç–alçı karışımından oluşan harç kullanılmıştır. Sıva üstleri pek çok örnekte çivit mavi, yeşil, sarı ve beyaz renkler ile boyanmış, bazı evlerde ise sıvasız ve boyasız bırakılmıştır. Cumalıkızık geleneksel ahşap konutlarının dış kapılarına bakıldığında bu kapıların yapı avlusuna veya bahçeye açıldığı görülmektedir. Kapılar genellikle 2 kanatlıdır. Dış kapıların üstünde avlunun hava ve ışık almasını sağlayan boşluklar bulunmaktadır. Cumalıkızık geleneksel konutlarının pencere düzenlerine bakıldığında zemin katlarında yalnızca hava almayı sağlayan boşlukların bulunduğu, bu katlarda mahremiyet olgusu nedeniyle pencereye olmadığı görülmüştür. Bu yapılarda farklı pencere türleri bulunmakla birlikte en çok ortadan yanlara doğru içe açılan çift kanatlı pencere olduğu görülmektedir. Bu pencerelerin önünde genellikle mahremiyet nedeniyle ahşap kafes ve parmaklıkların olduğu görülmüştür [8].

Trilye konutlarının zemin kat duvarları taştan yapılmıştır ve bu duvarların çoğunluğu sıvalıdır. Üst katlardaki ahşap bağdadi duvarlarda kapı ve pencere boşlukları ahşabın taşıyıcılık özelliğine bağlı olarak düzenlenmiştir. Trilye konutlarının dış kapılarının üzerinde çoğunlukla kapı genişliğinde genişlikte olan tepe pencereleri bulunur. Bu pencerelerin üzerleri demir parmaklıdır. Genellikle çift kanatlı ve ahşap olan kapılar basit fakat dayanıklıdır. Kapı kanatlarının bazılarının üzerinde basit geometrik motifler bulunmaktadır. Trilye konutlarının pencereleri incelendiğinde bu pencerelerin boyutlarının ihtiyaca ve mekânların fonksiyonlarına göre belirlendiği görülmektedir. Bu nedenle zemin kat pencereleri, diğer katların pencerelerine oranla daha küçüktür. Ancak bazı konutlarda zemin katlar da yaşam katı olarak düzenlendiğinden zemin ve üst katların pencereleri boyut ve düzen bakımından aynıdır. Üst katların pencereleri genellikle 1/2 oranlıdır. Bu pencereler genellikle çift kanatlıdır. Bu pencerelerden daha az oranda olmakla birlikte düşey sürgülü (giyotin) pencerelere de rastlanmaktadır. Trilye konutlarının pencerelerinin büyük bölümünde dövme demirden yapılmış parmaklıklar bulunmaktadır. Bununla birlikte bu konutların pencerelerinde sıklıkla görülen bir eleman ise kepenklerdir. Ahşaptan yapılmış ve çift kanatlı olan bu kepenklerin bir kısmı günümüzde artık kullanılmamaktadır. Trilye konutlarının çoğunda balkonlara da rastlanılmaktadır. Balkonların büyük bölümü, ahşap kirişlerin balkon genişliği kadar dışarıya taşınarak, eliböğründelere taşınması ile oluşturulmuşlardır [1].

Görükle konutlarının duvarları ahşap karkas arası dolgu tekniğinde inşa edilmiştir. Ahşap elemanlar geçmeli olup mihlar yardımıyla birleştirilmiştir. Dolgu malzemesi yapıldıkları döneme göre farklılık göstermektedir. Rumlardan kalma binalarda tüm katlar moloz taş dolguludur. Mübadele sonrasında göçmenlerin yaptıkları binalarda ise zemin katlar ahşap hatıllı moloz taş duvar, 1. katlar tuğla dolgulu ahşap karkas duvardır. Zemin katın taş yığma 1.katın taş dolgulu olduğu örnekler de vardır. Duvarlar kerpiç sıva ile sıvanıp kireç badana yapılmıştır. Dış cephenin kerpiç sıva ile sıvandığı veya sıvasız bırakıldığı örneklere rastlanmıştır. Bu konutlarda çıkmalar dikdörtgen ve üçgen formda düzenlenmiş, döşeme kirişleri uzatılarak yapılmış ve payandalar yardımıyla desteklenmiştir. Çıkma altları kaplamasız bırakılmıştır. Saçak altları da kaplamasız olup, alın tahtası kullanılmamıştır. Görükle konutlarının kapıları incelendiğinde genellikle çift kanatlı ve ahşap olarak yapıldığı görülmektedir. Pencerelere bakıldığında ise üst katlarda pencerelerin daha yoğunlukta olarak bulunduğu ve alt kat pencerelerinin üst katlara oranla daha küçük boyutlu tasarlandığı görülmektedir.

Misi köyü geleneksel yapı cephelerinde mümkün olduğu kadar çok pencere kullanılmıştır. Bu pencerelerin oluşumunda fonksiyon ön planda tutulmuştur. Cephedeki boşluklar belirli oranlar

içerisinde tutulmuştur. Zemin katlarda yapı mahremiyetini korumak amacıyla genellikle pencere açılmamıştır. Bu katlarda açılan pencereler olabildiğince küçük tutulmaya çalışılmıştır. Cephedeki bazı elemanlardan ara dikmeler, kirişler ve pervazlar ahşabın doğal renginde bırakılmıştır. Sıvalı yüzeylerde ise kirli sarı, yeşil ve çivit mavisi renklerinin çeşitli tonları kullanılmıştır.

3.3.2. Malzeme Özellikleri

Cumalıkızık konutlarında malzeme olarak genellikle moloz, ahşap ve kerpiç kullanılmıştır. Yöresel ve dayanıklı bir malzeme olmasından dolayı ahşap taşıyıcı sistemde genellikle kestane ağacı kullanılmıştır. Duvar örümlelerinde çitaların arasına kerpiç ve çamur sıva uygulanmıştır [3]. Konutların dolgu malzemesi genellikle yörede bulunan kırmızı topraktan yapılmış olan kerpiçtir. Zemin kat duvarları sıvasız bırakılan geleneksel ahşap konutların üst kat duvarlarında toprak, saman ve kireçten oluşan geleneksel sıva kullanılmıştır. Bağdadi tekniği ile oluşturulmuş duvarlarda ise kırıktı kireç harcı veya kırıktı kireç–alçı karışımından oluşan harç kullanılmıştır [8].

Trilye konutlarının yapımında taşıyıcı olarak kullanılan malzemeler taş ve ahşaptır. Taş malzeme; yapıların temellerinde, bodrum kat ve zemin kat duvarlarında, bazı evlerin dış duvarlarının tümünde kullanılmıştır. Ahşap üst katların taşıyıcılarında, merdiven konstrüksiyonlarında, kapı ve pencere doğramalarında, balkon ve merdiven korkuluklarında, bölücü kafeslerde, tavan ve döşeme kaplamalarında, çatı yapımında ve bazı konutların dış cephe kaplamalarında kullanılmıştır. Taşıyıcı dikmeler arasında kullanılan malzeme çeşitlilik gösterir. Genellikle iskeletin arasında kalan yüzeylerin içten ve dıştan ince çitalarla kaplandığı bağdadi sistem tercih edilmiştir. Müslüman halkın konutlarında dolgu malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır. Bazı konutlarda tuğla yalın, bazılarında ise taş ile karıştırılarak dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Sıvalarda ise genellikle kireç harçlı ahşap yongası ve kırıktı kullanılmıştır [1].

Görükle’de geleneksel mimaride kullanılan yapı malzemeleri genel olarak ahşap, tuğla, taş, kerpiç, sıva enser, mih ve kalamuttur. Duvarlar ahşap karkas arası dolgu tekniğinde inşa edilmiştir. Dolgu malzemesi yapıldıkları döneme göre farklılık göstermektedir. Rumlardan kalma binalarda tüm katların moloz taş dolgulu olduğu görülmektedir. Mübadele sonrası göçmenlerin yaptıkları binalarda ise zemin katlar ahşap hatıllı moloz taş duvar, birinci katlar tuğla dolgulu ahşap karkas duvardır. Zemin katın taş yığma, birinci katın taş dolgulu olduğu örnekler de görülmektedir. Duvarlar kerpiç sıva ile sıvanıp kireç badana yapılmıştır [6].

Mudanya’daki konutların çoğunlukla ahşap karkas sistemli yapılar olduğu görülmektedir. Daha az oranda bulunan kâgir yapılarda ise tuğla ve taş malzeme kullanılmıştır [5].

Gölyazı konutlarında malzeme olarak genellikle taş ve ahşap kullanılmıştır. Bu konutlarda dolgu malzemesi olarak genellikle kerpiç ve tuğlanın kullanıldığı görülmüştür.

Misi konutlarında yapı malzemesi olarak taş, ahşap ve kerpiç kullanılmıştır. Kerpiç, ahşap karkas yapılarda dolgu malzemesi olarak, yığma yapılarda ise taşıyıcı olarak kullanılmış ve ahşap hatıllarla desteklenmiştir [7].

3.3.3. Çatı Özellikleri

Cumalıkızık geleneksel ahşap konutlarında beşik ve kırma çatı formları ile karşılaşmaktadır. Genellikle oturtma çatı konstrüksiyonuna sahip olan geleneksel konutlarda 6/12 cm, 7/14cm, 8/16cm kesitlerindeki ahşap kirişler, uçları taşıyıcı duvarlar üstündeki taban kirişine oturacak şekilde yerleştirilmiştir. Araları her bir konuttaki mekân genişliğine ve çatı yüküne bağlı olarak değişmektedir. Örtü malzemesi alaturka kiremit olan çatılarda saçak genişliği 60–120cm arasında değişmektedir [8]. Çatılarda herhangi bir tavan oluşturulmamıştır. Bu nedenle kirişler, dikmeler ve çapraz çatkılar dışarıdan görülebilmektedir.

Trilye konutlarının büyük bölümünde çatılar oturtmadır. Çatı yükleri, dikmeler aracılığıyla doğrudan son kat ve tavan kirişleri üzerine oturtulan taşıyıcı kirişlere ve dolayısıyla duvarlara aktarılır. Kırma

olarak düzenlenmiş olan çatıların eğimi %25-30 arasında değişmektedir. Çatı konstrüksiyonunun üzeri ahşap kaplama tahtaları ile kaplanmıştır. Çatı örtüsü alaturka kiremittir [1].

Görükle'deki sivil mimarlık örneği yapıların çatı örtüsü ve çatı döşemesi yapımında yöreye özgü kalamut kullanılmıştır. Ahşap çatı makaslarının üzerine çitalarla ızgara sistem oluşturulmuş, bunun üzerine de kalamut serilmiş ve çitalara sabitlenmiştir. Kalamutların üstü kerpiç harç ile sıvanmış ve alaturka kiremit ile döşenmiştir [6].

Mudanya konutlarında çatılar genellikle kırma ve beşik sistemde oluşturulmuştur. Bu çatıların üzerleri genellikle marsilya kiremit ile kaplanmıştır. Alaturka kiremit ile kaplanmış çatılar da yoğun olarak görülmektedir [5].

Misi'de bulunan yapıların çatı üzerleri genellikle alaturka kiremitle kaplıdır. Saçak altları ise kaplamasız olarak bırakılmıştır [7].

3.4. Genel Değerlendirme

Bursa ilçe ve köyleri incelendiğinde bu bölgedeki konutların zemin katlarının genellikle giriş katı olarak düzenlendiği ve bu katta genellikle taşlık mekânının bulunduğu görülmüştür. Üst katlar yaşam katı olarak kurgulanmıştır ve bu konutların çoğunluğunda odalar sofa denilen mekâna açılmaktadır. Cumalıkızık konutları genellikle avluludur ancak Trilye konutlarına bakıldığında bu konutların genellikle bitişik nizamda inşa edilmesinden dolayı konutların avlulu olmadığı görülmüştür.

Geleneksel Bursa konutlarının çoğunluğunun alt katlarının ahşap hatıllı moloz taş duvar, üst katlarının ise arası dolgulu ahşap iskelet sistemde inşa edildiği görülmektedir. Aralarda dolgu malzemesi olarak genellikle kerpiç ve daha az oranda tuğla kullanılmıştır. Alt katlardaki taş duvarların ise genellikle yöresel taşlar kullanılarak oluşturulduğu görülmüştür. Diğer yerlerden farklı olarak Görükle'de kalamut kullanımına da yoğun olarak rastlanılmıştır. Üst kat duvarlarının üstleri genellikle kireç katkılı sıva ile sıvanmıştır. Sıva üstleri genellikle çivit mavi, yeşil, sarı ve beyaz renkler ile boyanmış, bazı konutlarda ise sıvasız ve boyasız bırakılmıştır. Aynı zamanda bazı konutların duvarlarının bağdadi tekniği kullanılarak oluşturulduğu da görülmüştür.

Geleneksel Bursa konutlarının zemin katlarında mahremiyet nedeniyle pencere sayılarının ve boyutlarının daha küçük olduğu görülmüştür. Giriş kapılarının genellikle çift kanatlı ve ahşap olduğu fark edilmiştir. Bu konutların çatıları incelendiğinde ise genellikle oturma sistemde çözüldüğü, çatı formlarının kırma veya beşik olarak düzenlendiği görülmüştür. Çatıların üzerleri genellikle alaturka kiremit ile döşenmiş olmakla birlikte Mudanya konutlarında daha çok Marsilya kiremit kullanılmıştır.

İlçe / Köy	Cumalıkızık	Trilye	Görükle	Mudanya	Gölyazı	Misi
Taşıyıcı Sistem	Zemin kat ahşap hatıllı moloz taş duvar, üst katlar genellikle kerpiç dolgulu ahşap karkas	Zemin kat ahşap hatıllı moloz taş duvar, üst katlar ahşap karkas	Zemin kat ahşap hatıllı moloz taş duvar, üst katlar genellikle tuğla dolgulu ahşap karkas	Ahşap karkas Daha az oranda kâgir	Zemin kat ahşap hatıllı genellikle antik çağdan kalma moloz taş duvar, üst katlar genellikle kerpiç dolgulu ahşap karkas	Zemin kat ahşap hatıllı moloz taş duvar, üst katlar ahşap karkas
Kat Adedi	2 ya da 3 kat	2 ya da 3 kat	Genellikle 2 katlı, 3 katlı yapılar da var	2 ya da 3 kat	2 ya da 3 kat	2 ya da 3 kat
Kullanılan Malzemeler	Ahşap (genellikle kestane ağacı), Taş, Kerpiç, Tuğla	Ahşap, Taş, Tuğla, Kerpiç	Ahşap, Taş, Kerpiç, Tuğla	Ahşap, Taş, Tuğla, Kerpiç	Ahşap, Taş, Kerpiç	Ahşap, Taş, Kerpiç, Tuğla
Çıkma	Çıkma var	Çıkma var	Çıkma var	Çıkma var	Çıkma var	Çıkma var
Çatı	Beşik + kırma çatı. Genellikle Alaturka kiremit	Genellikle kırma çatı. Alaturka kiremit	Beşik + kırma çatı. Genellikle Alaturka kiremit + kalamut	Beşik + kırma çatı. Genellikle Marsilya kiremit	Beşik + kırma çatı. Genellikle Alaturka kiremit	Beşik + kırma çatı. Genellikle Alaturka kiremit

Şekil 1. Bursa'da bulunan geleneksel ahşap yapıların genel değerlendirmesi

4. Sonuç ve Öneriler

Geleneksel Türk mimarisinde önemli bir yere sahip olan sivil mimarlık örneklerinde görülen çatı ve cephe özellikleri, malzeme kullanımları, yapım teknikleri ve taşıyıcı sistemleri Bursa'nın çevre köy ve ilçeleri kapsamında incelenmiş olup bu yerlerdeki konutların tasarım özellikleri arasındaki farklar karşılaştırılmıştır. Bursa'nın değişik ilçe ve köylerinde taşıyıcı sistem kurgularının benzer olmasının yanı sıra kullanılan malzemelerin yerel malzemeler olmasından dolayı farklılıklar gösterdiği anlaşılmıştır. Tasarım ve inşası düzgün olarak yapılmış Ancak farklı yöresel malzemeler, farklı yapım teknikleri vb. kullanılmış olsa dahi geleneksel ahşap yapıların günümüze kadar varlıklarını sürdürmüş olmaları, geleneksel ahşap yapım sisteminin diğer yapım sistemlerine olan üstünlüğünü sergilemektedir. Bu yapıların zamanında yapılan bakım ve onarımlarının yapılması gelecek kuşaklara en iyi şekilde aktarılabilmelerini sağlayacaktır.

Kaynaklar

- [1] Akgün, B., 1995. Zeytinbağı (Trilye)'ndeki Eski Sivil Mimarlık Örneklerinin Belgelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [2] Aksoy, F., 2011. 17. ve 18. yy Bursa Evleri Yapı Çözümlemesi, *Yüksek Lisans Tezi*, MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [3] Bağbancı, M. B., 2013. Examination Of The Failures And Determination Of Intervention Methods For Historical Ottoman Traditional Timber Houses In The Cumalıkızık Village. *Engineering Failure Analysis(2013)*, 10 s.
- [4] Bursa Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2013. Bursa'da Bir Osmanlı Köyü Cumalıkızık, Bursa
- [5] Güner, E., 2014. Mudanya Tarihi Kent Dokusunun 1994-2013 Arasındaki Değişiminin İncelenmesi Ve Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [6] Köprülü Bağbancı, Ö., Acar Bilgin E., 2013. Bursa, Görükle Köyünde bulunan sivil mimarlık örneği yapıların yapım teknikleri açısından incelenmesi, *4. Tarihi Yapıların Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu*, 27-29 Kasım 2013, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, İstanbul.
- [7] Özyaba, M., 1991-1992. Koruma Planlamasında Yaşatarak Koruma Kavramının Geliştirilmesi ve Bir Örnek; Misi Köy. *Yüksek Lisans Tezi*, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- [8] Perker, Z. S. 2004. Geleneksel Ahşap Yapılarımızda Kullanım Sürecinde Oluşan Yapı Elemanı Bozulmalarının Cumalıkızık Örneğinde İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- [9] Perker, Z. S., Akıncıtürk, N., 2011. Geleneksel Cumalıkızık Evlerinde Ahşap Konut Sistemi, *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, Bursa.
- [10] Saydamer, A., 2014. Türkiye'deki Geleneksel Ahşap Yapılarda Kullanılan Taşıyıcı Sistemlerin İrdelenmesi Ve Bursa Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.